

Notat #4

Beskæftigelsesudvikling og pendling 2008-2015

Høgni Kalsø Hansen* & Lars Winther**

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

Sektion for geografi

Københavns Universitet

*hh@ign.ku.dk

**lw@ign.ku.dk

Januar 2019

Introduktion

Notat nummer 4 omhandler beskæftigelsesudviklingen og pendlingen i Hovedstadsområdet. Notatet er en beskrivelse af beskæftigelsen efter bopæl i Hovedstadsområdet med fokus på hovedstrukturen og udviklingen i perioden efter krisen. Notatet ser endvidere på om beskæftigelsesstrukturen og udvikling har en stationsnær udvikling og på den erhvervsmæssige fordeling. Afslutningsvis beskrives strukturen og udviklingen i den gennemsnitlige pendlingsafstand med et fokus på det øvrige Hovedstadsområde og kommunecentre.

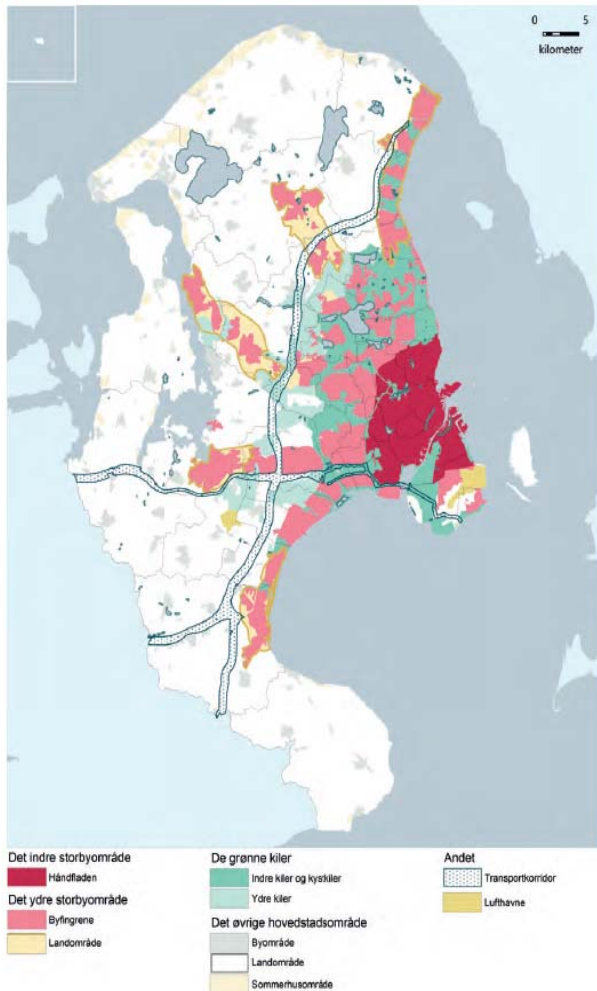
Dette notat er et deskriptivt notat, som er tænkt til at pege på geografiske strukturer og udviklingsmønstre, der vil være interessante at analysere mere dybdegående i fremtiden. De 4 notater fokuserer henholdsvis på demografi, uddannelse, erhvervsstruktur og beskæftigelse. De åbenlyse relationer mellem disse kategorier bliver dog ikke behandlet i de 4 individuelle notater vel vidende, at de er indbyrdes afhængige. Som grundlag for notatet anvendes data fra planinfo.dk, som er offentlige tilgængelige, med mindre andet fremgår.

En gennemgående fortælling om perioden efter krisen i 2008 og frem til 2018 er, at en ændret urbanisering er observeret i Hovedstadsområdet. Efter en lang periode med afindustrialisering, suburbanisering, omdannelse og økonomisk krise især i de centrale dele af København, begyndte byen en genrejsning fra starten af 1990'erne og frem til krisen i 2008. En genrejsning, som også var en transformation fra industriby til vidensby med de udfordringer, som det har medført herunder dilemmaet mellem velfærdsby og konkurrenceby (Andersen & Winther, 2010). Det var ikke kun en genrejsning af de centrale dele af storbyregionen, men også en fortsat fremkomst og omdannelse af de ydre dele af storbyregionen, hvor nye borgere flyttede til og nye erhverv opstod. Perioden inden krisen havde således to spor i Hovedstadsområdet: en udvikling og vækst i de centrale dele og en fysisk spredning af omdannelse og vækst til at inkludere selv periurban-områder (Hansen & Winther, 2012). De fire notater, som beskæftiger sig med Hovedstadsområdets økonomisk geografiske strukturer og ændringer siden krisen, peger i en anden retning af urbaniseringen af København. Urbaniseringen fortsætter fra 2008 og Hovedstadsområdet har stigende befolkning og flere beskæftigede efter bopæl og arbejdssted, men urbaniseringen er blevet mere geografisk ulig. Det er især håndfladen, det indre storbyområde, som oplever fremgang, mens resten af hovedstadsområdet oplever en mere moderat befolkningsvækst, erhvervsmæssig omstilling og tab af beskæftigelse, dog med en vis variation – der er f.eks. mindre byer i det øvrige hovedstadsområde som oplever vækst. Generelt er der dog en klar tendens til centralisering i de centrale dele (Bothe et al., 2018).

Hovedstadsområdet

I den videnskabelige litteratur er Hovedstadsområdet, håndfladen og fingrene defineret med variation mellem studier og over tid bl.a. før og efter strukturreformen. I dette notat defineres Hovedstadsområdet på baggrund af Fingerplan 2017, 2013, 2007 – se kort 1.

Kort 1. Fingerplanens struktur

Beskæftigelsen efter bopæl i Hovedstadsområdet

Den store koncentration af antal beskæftigede med bopæl i Hovedstadsområdet er at finde i de indre og ydre storbyområder samt i Det øvrige hovedstadsområde. Således har godt 48 procent af de beskæftigede i hovedstadsområdet bopæl i håndfladen, 37 procent i det ydre storbyområde og godt 14 procent i det øvrige Hovedstadsområde i 2016 – se tabel 1A, 1B og 1C. I forhold til befolkningen er der en lille overrepræsentation af beskæftigede i håndfladen i forhold til den samlede befolkning, mens det ydre storbyområde (byområde) havde en underrepræsentation af beskæftigede i befolkningen.

Antallet af beskæftigede med bopæl i Hovedstadsområdet er steget med 4,5 procent i perioden efter krisen (2008-2016), hvilket skyldes en vækst i det indre storbyområde, hvor væksten var på 11 procent, og mens der næsten var status quo i det ydre storbyområde (byområde), var der en tilbagegang på næsten 3 procent i Det øvrige Hovedstadsområde. Dette peger som erhvervsudviklingen mod, at der også er en centraliseringstendens i forhold til arbejdsmarkedstilknytningen i Hovedstadsområdet i tiden efter krisen. Spørgsmålet er, om denne centraliseringstendens er en ny fase af urbaniseringen, som er opstået efter krisen. Hansen & Winther (2012) viste, hvordan Hovedstadsområdet efter mange års krise især centralt op gennem 1990'erne og starten af 2000'erne både oplevede en vækst i håndfladen, men også en vækst i den ydre by, dvs. også en ekspansion af byen. Denne type af urbanisering med vækst i de centrale dele af storbyregionerne kombineret med en ekspansion af storbyregionerne blev observeret flere steder i den vestlige verden (Storper & Manville, 2006) – men efter krisen synes ekspansionen at være gået i stå.

Tabel 1A. Beskæftigede efter bopæl og hovedstruktur 2008-2016

	2008	2016	Andel 2016	Vækst 2008-2016
N10 Indre storbyområde (håndfladen)	446160	495438	48,1	11,0
N11 Ydre storbyområde, byområde	382490	381242	37,0	-0,3
N12 Ydre storbyområde, landområde	1712	1752	0,2	2,3
N13 Det øvrige hovedstadsområde	150286	146112	14,2	-2,8
N14 Grønne kiler	4513	4528	0,4	0,3
N15 Lufthavnsområder	14	13	0,0	-7,1
I alt	985175	1029085	100,0	4,5

Tabel 1B. Beskæftigede efter bopæl i hovedstruktur 2008-2016

	2008	2016	Andel 2016	Vækst 2008-2016
N10 Indre storbyområde (håndfladen)	818368	926910	46,2	13,3
N11 Ydre storbyområde, byområde	739152	782195	39,0	5,8
N12 Ydre storbyområde, landområde	2851	3028	0,2	6,2
N13 Det øvrige hovedstadsområde	280671	287180	14,3	2,3
N14 Grønne kiler	7833	8055	0,4	2,8
N15 Lufthavnsområder	54	59	0,0	9,3
I alt	1848929	2007427	100,0	8,6

Tabel 1C. Beskæftigede per indbygger efter bopæl i hovedstruktur 2008-2016

	2008	2016
N10 Indre storbyområde (håndfladen)	0,545	0,535
N11 Ydre storbyområde, byområde	0,517	0,487
N12 Ydre storbyområde, landområde	0,600	0,579
N13 Det øvrige hovedstadsområde	0,535	0,509
N14 Grønne kiler	0,576	0,562
N15 Lufthavnsområder	0,259	0,220
I alt	0,533	0,513

Dog er det vigtigt at påpege, at befolkningsvæksten har været på næsten 10 procent i sammen perioden, og der er fremgang at se i alle områderne af Hovedstadsområdet, dog igen stærkest i håndfladen. Det betyder, at antal beskæftigede per indbygger er faldet i perioden, som det fremgår af tabel 1C. Af de tre befolkningstunge områder har håndfladen lige en anelse flere beskæftigede per indbygger end det Ydre storbyområde (byområde) og Det øvrige Hovedstadsområdet og et klart mindre fald.

Tabel 2. Beskæftigede i det øvrige Hovedstadsområde 2008-2018

	2008	2016	Vækst 2008-2016
N13 Det øvrige hovedstadsområde	150286	146112	-2,78
N1301 Landområde	35459	35353	-0,30
N1302 Sommerhusområde	6879	5939	-13,66
N1303 KC Borup	2189	2322	6,08
N1304 KC Fredensborg	4227	3990	-5,61
N1305 KC Frederiksværk	4751	4518	-4,90
N1306 KC Gilleleje	2971	2841	-4,38
N1307 KC Græsted	1789	1695	-5,25
N1308 KC Helsingø	3826	3650	-4,60
N1309 KC Hundested	4222	3797	-10,07
N1310 KC Hårlev	1223	1198	-2,04
N1311 KC Jyllinge	5631	5607	-0,43
N1312 KC Jægerspris	1942	1922	-1,03
N1313 KC Kirke Hvalsø	2093	2019	-3,54
N1314 KC Kirke Hyllinge	912	1002	9,87
N1315 KC Lejre	1213	1156	-4,70
N1316 KC Skibby	1548	1467	-5,23
N1317 KC Skævinge	1309	1376	5,12
N1318 KC Slangerup	3619	3563	-1,55
N1319 KC St. Heddinge	1647	1482	-10,02
N1320 KC Viby	2446	2260	-7,60
N1321 Andre byområder end KCer	60390	58955	-2,38

Tilbagegangen i Det øvrige Hovedstadsområde på næsten 3 procent dækker over en betydelig variation, som det fremgår af tabel 2. Landområderne holder status quo, mens der i flere af de mindre byer har været et markant fald f.eks. i Hundested, St. Heddinge og Viby. Tre byer oplevede til gengæld en vækst: Borup, Kirke Hyllinge og Skævinge. Erhvervsudviklingen i form af beskæftigede efter arbejdssted er ligeledes træg i

denne del af Hovedstadsområdet og understreger en ny geografi og urbanisering efter krisen, men også en forskellighed i udviklingen, som kræver yderligere studier, der f.eks. kan afdække, processerne bag omstruktureringen af de mindre byer i det øvrige hovedstadsområde.

Stationsnær udvikling?

Tabel 3 viser at udviklingen i beskæftigede efter bopæl har en stationsnær dimension i perioden efter 2008. Godt og vel 61 procent af de beskæftigede boede stationsnært i 2016 og væksten i beskæftigede i Hovedstadsregionen er især fundet i de stationsnære områder især i 0-600 meter og 600-1000 områderne, mens der var en svag tilbagegang i 600-1200 meter områderne. De ikke stationsnære områder var næsten uforandrede hen over perioden. Dette peger på, at centralitet har en betydning for udviklingen, men hvordan centralitet har en betydning, vil kræve yderligere studier.

Tabel 3. Beskæftigede efter bopæl og stationsnærhed 2008-2016

	2008	2016	Vækst 2008-2016
0-600 meter - Knudepunktstationer	130387	142970	9,65
0-600 meter - Øvrige stationer	222221	244227	9,90
600-1000 meter - Knudepunktstationer	47011	51949	10,50
600-1000 meter - Øvrige stationer	57373	62699	9,28
600-1200 meter - Knudepunktstationer	72098	71971	-0,18
600-1200 meter - Øvrige stationer	59160	58683	-0,81
Ej stationsnær	396130	396349	0,06
Ej placerbare adresser	2236	2805	25,45
Diskretioneret	795	237	-70,19
I alt	987411	1031890	4,50

Centraliteten i udviklingen understreges i tabel 4A og 4B, som viser håndfladen og det Ydre storbyområde (byområde). Væksten i de stationsnære områder finder sted i håndfladen, mens udvikling i det ydre storbyområde (byområde) er næsten konstant med gangske små udsving. Udover at der er en vækst i beskæftigede efter bopæl i de stationsnære områder i håndfladen som er ganske betragtelig, er der også en vækst i de ikke-stationsnære områder på mere end 8 procent, hvilket er under den gennemsnitlige vækst men højere end flere af de stationsnære områder. Igen ses således en centralisering af udviklingen af de beskæftigede efter bopæl: en centralisering mod håndfladen og på det stationsnære områder i håndfladen. Bothe et al. (2018) har vist at de metrobetjente områder har oplevet en betydelig vækst i beskæftigelsen efter arbejdssted henover krisen og klaret sig generelt bedre end ikke metrobetjente områder i de centrale kommuner, men dette notat viser, at det ikke kun er erhvervsudviklingen i form af beskæftigede som centraliseres i håndfladen men også beskæftigelsen efter bopæl.

I modsætning til denne udvikling er oplevede det ydre storbyområde (byområde) et lille fald i beskæftigede efter bopæl. Det er en udvikling, som dækker over en mindre omstrukturering mellem områderne: Knudepunktstationerne 0-600 oplevede en lille vækst på 1,7 procent, mens der var en lille bitte nedgang i 0-600 meter øvrige stationer. De ikke stationsnære områder oplevede en ganske lille reduktion i beskæftigede efter bopæl.

Tabel 4A. Beskæftigede i Indre storbyområde (N10) og stationsnærhed 2008 - 2018

	2008	2016	Vækst 2008-2016 %
0-600 meter - Knudepunktstationer	93747	105732	12,78
0-600 meter - Øvrige stationer	186734	208713	11,77
600-1000 meter - Knudepunktstationer	45889	50757	10,61
600-1000 meter - Øvrige stationer	55847	61078	9,37
600-1200 meter - Knudepunktstationer	624	654	4,81
600-1200 meter - Øvrige stationer	323	345	6,81
Ej stationsnær	62996	68159	8,20
Ej placerbare adresser	0	0	
Diskretioneret	0	0	
I alt	446160	495438	11,04

Tabel 4B. Beskæftigede i Ydre storbyområde, byområde (N11) og stationsnærhed 2008 - 2018

	2008	2016	Vækst 2008-2016 %
0-600 meter - Knudepunktstationer	36617	37224	1,66
0-600 meter - Øvrige stationer	35472	35419	-0,15
600-1000 meter - Knudepunktstationer	1119	1186	5,99
600-1000 meter - Øvrige stationer	1521	1606	5,59
600-1200 meter - Knudepunktstationer	71232	71075	-0,22
600-1200 meter - Øvrige stationer	58564	58062	-0,86
Ej stationsnær	177965	176670	-0,73
Ej placerbare adresser	0	0	
Diskretioneret	0	0	
I alt	382490	381242	-0,33

Erhverv og beskæftigelse

Erhvervsmæssigt er det handel og transport, erhvervsservice og den offentlige service, som dominerer beskæftigelsen efter bopæl i 2016 i Hovedstadsområdet – se tabel 5A og 5B. I forhold til hvilke erhverv de beskæftigede at tilknyttet er der ikke de helt store, markante forskelle mellem Håndfladen og regionen i 2016. Lidt mindre industri i håndfladen lidt mere IKT. Det interessante i håndfladen er, at næsten alle erhverv oplevede en vækst i perioden. Undtagelserne var landbrug mv. og bygge og anlæg, selv industrien oplevede en fremgang om end ganske lille, mens Hovedstadsområdet samlet oplevede en forsat nedgang i beskæftigede inden for industrien, bygge og anlæg, finansiering og forsikring og generelt mindre vækstrater end håndfladen, hvilket som vist især er den geografiske omstrukturering af regionen, hvor det øvrige hovedstadsområde har mistet beskæftigede.

Tabel 5A. Beskæftigede i Hovedstadsregionen efter bopæl og branche 2008-2018

Hovedstruktur i alt	2008	2016	2016 %	Vækst 2008-2016
Landbrug, skovbrug og fiskeri	4828	4108	0,40	-14,91
Industri, råstofindvinding og forsyningsvirksomhed	82041	74120	7,18	-9,65
Bygge og anlæg	51754	50418	4,89	-2,58
Handel og transport mv.	236151	249202	24,15	5,53
Information og kommunikation	59221	63667	6,17	7,51
Finansiering og forsikring	46215	44471	4,31	-3,77
Ejendomshandel og udlejning	16211	17247	1,67	6,39
Erhvervsservice	132018	147224	14,27	11,52
Offentlig administration, undervisning og sundhed	302150	321290	31,14	6,33
Kultur, fritid og anden service	52473	56492	5,47	7,66
Uoplyst aktivitet	3069	1591	0,15	-48,16
Diskretioneret	1280	2060	0,20	60,94
I alt	987411	1031890	100,00	4,50

Tabel 5A. Beskæftigede i N10, Indre storbyområde (håndfladen) efter bopæl og branche 2008-2018

	2008	2016	2016 %	Vækst 2008-2016
Landbrug, skovbrug og fiskeri	436	397	0,08	-8,94
Industri, råstofindvinding og forsyningsvirksomhed	26343	26429	5,33	0,33
Bygge og anlæg	17597	16927	3,42	-3,81
Handel og transport mv.	101735	112979	22,80	11,05
Information og kommunikation	32503	37968	7,66	16,81
Finansiering og forsikring	20352	20648	4,17	1,45
Ejendomshandel og udlejning	7740	7958	1,61	2,82
Erhvervsservice	65426	77722	15,69	18,79
Offentlig administration, undervisning og sundhed	143908	161614	32,62	12,30
Kultur, fritid og anden service	28448	31582	6,37	11,02
Uoplyst aktivitet	1490	879	0,18	-41,01
Diskretioneret	182	335	0,07	84,07
I alt	446160	495438	100,00	11,04

De beskæftigedes gennemsnitlige pendlingsafstand efter bopæl

Tabel 6 viser de beskæftigedes gennemsnitlige pendlingsafstand i km. efter hovedstruktur i perioden 2008-2016. I 2016 var den gennemsnitlige afstand 16,3 km for hele Hovedstadsområdet. Der er en klar geografi i den gennemsnitlige pendlingsafstand. Det indre storbyområde havde den laveste gennemsnitlige pendlingsafstand i 2016 (12,7 km), hvilket ca. er det halve af Det øvrige hovedstadsområde (25,8 km). Dette illustrerer, at selv i Hovedstadsområdet er der betydelige forskelle i kilometre som tilbagelægges.

Den gennemsnitlige pendlingsafstand er steget i perioden 2008-2016. Således tilbagelægges der 7,2 procent flere kilometre i 2016 end i 2008, hvilket især kan tillægges de indre og ydre storbyområder med omkring 10 procent stigning.

Tabel 6. Beskæftigedes gennemsnitlige pendlingsafstand (KM) efter bopæl 2008-2016

	2008	2016	Ændring %
Hovedstruktur i alt	15,2	16,3	7,2
N10 Indre storbyområde (håndfladen)	11,6	12,7	9,5
N11 Ydre storbyområde, byområde	16	17,6	10,0
N12 Ydre storbyområde, landområde	19,9	20,8	4,5
N13 Det øvrige hovedstadsområde	23,8	25,8	8,4
N14 Grønne kiler	16,9	19	12,4
N15 Lufthavnsområder	29,7	28,6	-3,7
N99 Ej placerbare adresser	15,4	16,3	5,8

er er ligeledes en betydelig variation i de enkelte områder. Tabel 7 viser den gennemsnitlige pendlingsafstand i Det øvrige hovedstadsområde, og det er tydeligt, at der både en variation i afstanden, men også en lang række mindre byer med næsten identiske afstande. I 2016 var den største gennemsnitlige afstand at finde i Borup (som også havde en stigning i beskæftigede men tab af job) med over 32 km, mens den laveste afstand var Slangerup med godt 21 km

Tabel 7. Beskæftigedes gennemsnitlige pendlingsafstand i Det øvrige hovedstadsområde (N13) 2008-2016

	2008	2016
N13 Det øvrige hovedstadsområde	23,8	25,8
N1301 Landområde	24,4	26,4
N1302 Sommerhusområde	28	30,3
N1303 KC Borup	29,6	31,6
N1304 KC Fredensborg	21,1	22,6
N1305 KC Frederiksværk	19,5	22,2
N1306 KC Gilleleje	25	27,2
N1307 KC Græsted	21,7	23,2
N1308 KC Helsingør	20,9	24,6
N1309 KC Hundested	25	28
N1310 KC Hårlev	26,1	28,1
N1311 KC Jyllinge	23,7	24,7
N1312 KC Jægerspris	21,8	24,2
N1313 KC Kirke Hvalsø	28	29,5
N1314 KC Kirke Hyllinge	27,9	28,7
N1315 KC Lejre	27,1	27,6
N1316 KC Skibby	25,8	28,1
N1317 KC Skævinge	22,2	22,9
N1318 KC Slangerup	19,3	21,4
N1319 KC St. Heddinge	24,2	27,7
N1320 KC Viby	27	28,8
N1321 Andre byområder end KCer	23,4	25,2

Forskningstemaer

Udviklingen i beskæftigelsen og pendlingsaktiviteten er vigtige parametre for at forstå regionernes økonomiske udviklingsmuligheder og begrænsninger. Beskæftigelsesudvikling er en indikation på hvordan de økonomiske strukturer mens den pendlingsmæssige dimension bidrager til at fortælle om hvordan sammenhængen er mellem bosætning af den beskæftigede arbejdskraft og dennes ansættelsesmæssige geografi. Nedenstående liste er forslag til problemstillinger der kan fremme forståelse af forholdet mellem hvor folk bor, hvor de arbejder og hvilke planlægningsmæssige spørgsmål dette medfører.

- A) Hvilken betydning har de stationsnære områder for udvikling i Hovedstadsområdet for befolkningen og beskæftigelsen efter bopæl?
- B) Hvor påvirker bolig-arbejdsstedsstrukturen og –udviklingen fremtidens behov for mobilitet og infrastruktur?
- C) Hvordan vil behovet for nye former for mobilitet påvirke de beskæftigedes lokalisering i fremtiden? Vil der komme en ny geografisk fordeling i Hovedstadsområdet af de beskæftigede efter bopæl? Hvad med dem uden for arbejdsmarkedet?
- D) Humankapital er afgørende for fremtidig udvikling, men hvilke typer af humankapital er drivkræften? Og i hvilke erhverv? Hvilken bolig-arbejdsstedsdynamik er til stede for den kreative klasse?

Referencer

Andersen, H. T., & Winther, L. (2010). Crisis in the Resurgent City? The Rise of Copenhagen. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(3), 693-700. DOI: 10.1111/j.1468-2427.2010.00984.x

Bothe, K., Hansen, H.K., & Winther, L. (2018) Public Transport Investments, Spatial Restructuring and Uneven Intra-Urban Employment Growth: The Case of the Copenhagen Metro. Working paper, Institut for geovidenskab og naturforvaltning.

Hansen, H. K., & Winther, L. (2014). Regional development and the impact of the public sector in Denmark: employment growth and human capital. *Geografisk Tidsskrift/Danisk Journal of Geography*, 114(2), 156-168. DOI: 10.1080/00167223.2014.952750

Hansen, H. K., & Winther, L. (2012). *The urban turn: cities, talent and knowledge in Denmark*. Aarhus Universitetsforlag.

Hansen, H. K., & Winther, L. (2010). The spatial division of talent in city regions: location dynamics of business services in Copenhagen. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(1), 55-72. DOI: 10.1111/j.1467-9663.2009.00517.x

Hansen, T., & Winther, L. (2014). Competitive low-tech manufacturing and challenges for regional policy in the European context: lessons from the Danish experience. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 7(3), 449-470. DOI: 10.1093/cjres/rsu015